

Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali

Vefatının 10. Yılında
Aliya İzzetbegoviç

*Vefatının 10. Yılında Aliya İzzetbegoviç
Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali Sempozyumu Bildirileri
26 Ekim 2013, Üsküdar*

Editör
Merve Akkuş Güvendi

Aliya İzzetbegoviç'in Bir Siyasi Projesi Olarak Demokratik Hareket Partisi (SDA)

Tarkan Tek

SDA olmadan Bosna Hersek de olmazdı!

Aliya İzzetbegoviç

Bu çalışmada Aliya İzzetbegoviç'in hayatının hemen hemen tamamında önemli bir yer tutan siyasi çalışmalarına ve siyasal teorisini pratik olarak taçlandığı, Demokratik Hareket Partisine (SDA) değinilecektir. Bunun öncesinde Müslüman bir siyasetçi olarak Aliya İzzetbegoviç'in, SDA'yı kurmadan önce hangi kültürel ve politik kodlara haiz olduğunu, içinde bulunduğu gençlik hareketi olan Mladi Muslimaninin (Genç Müslümanlar) SDA'nın kuruluşunda oynadığı rolü ve dönemin siyasi tarihini bilmemiz, konuyu anlamamızda anahtar görevi görecektir.

Osmanlı Devleti 1878 yılında imzalamış olduğu Berlin Antlaşması ile Bosna-Hersek Sancağı'nın yönetimini Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na devretmiş, bu tarihten sonra Bosna-Hersek Sancağı Müslümanların yönetiminden çıkmıştır (Hösch, 2002, s. 137). Bosna-Hersek önce Yugoslavya Krallığı, sonrasında Yugoslavya Federasyonunun yönetimi altında uzun yıllar idare edilmiştir. Bu dönemde Müslümanlar, iktidarlar tarafından kimlikleri inkâr edilen bir azınlıktı. Böyle bir dönemde âlim Mehmed Spaho ve onun kurmuş olduğu Yugoslavya Müslümanlar Organizasyonu (JMO), Müslümanların kültürel olarak var olmaları için çalışmalar başlatmıştır. Mehmed Spaho'nun ölümü ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması JMO'nun dağılmasına sebep olmuştur (Calic, 2010, s. 119-122). Bu zaman zarfında, İkinci Dünya Savaşı öncesinde 1938 yılında Mladi Muslimani¹ (Genç Müslümanlar) adlı bir gençlik hareketi kurulmuştur. Bu örgüt daha çok çağdaş İslam dünyasının sorunlarını ve dünyadaki gelişmeleri gündeminde tutan bir çizgideydi. Bu minvalde Genç Müslümanlar Hareketi geleneksel bir İslami hareket değildir. Aksine "*Batı ve Doğu medeniyetlerinin ortaya koyduğu*

1 Mladi Muslimani günümüzde faaliyetlerine Bosna-Hersek'te devam etmektedir. bkz. Mladi Muslimani (t.y.). www.mm.co.ba

sistemlere karşı İslam'ın da bir alternatif sistem olarak sunulabilmesinin fikri çalışmalarının yapıldığı bir harekettir.” (Öz, 2013).

İzzetbegoviç Genç Müslümanlar Hareketini siyasi olarak şöyle tanımlar: “*Genç Müslümanlar Hareketi’nin genel odağını belirleyen, İslam ile ona muhalif mahiyetteki iki referans noktası anti-faşizm ve anti-komünizm idi. Hitler ve Stalin’in şahsında cisimleşen iki sistem, faşizm ve komünizm, o günün dünya düzenini karakterize ediyorlardı.*” (İzzetbegoviç, 2003, s. 18). Genç Müslümanlar Hareketi antifaşist ve antikomünist bir karaktere sahip olduğundan Çetnikler, Ustaşalar ve Partizanlar tarafından uzun yıllar baskı görmüş, bu yüzden yapılanmasını illegal olarak devam ettirmiştir.

Genç Müslümanlar Hareketi İzzetbegoviç’in hayatında çok önemli bir yere sahiptir. İzzetbegoviç’in bu hareket ile ilk tanışıklığı 1940 yılına rastlar. Burada tanıştığı arkadaşları ile birlikte ileride Demokratik Hareket Partisini kuracaktır. Genç Müslümanlar Hareketi ile olan çalışmalarından dolayı 3 yıl hapis yatan İzzetbegoviç’in ideolojisinin oluşmasında ve siyasete girmesinde Genç Müslümanların payı yadsınamaz. Hapishane hayatından sonra çeşitli işlerde çalışan ve aynı zamanda Genç Müslümanlar örgütü ile olan çalışmalarını gizli bir şekilde sürdüren İzzetbegoviç bunun yanında İslam dünyasının problemleri üzerine entelektüel bir arayış içerisine girmiştir. Bunun bir neticesi olarak önce “İslam Deklarasyonu” adlı makalesi, sonrasında “Doğu ve Batı Arasında İslam” adlı eseri Yugoslavya’daki Müslümanlar ve diğer dünya Müslümanları tarafından büyük bir ilgi görmüştür. Aliya İzzetbegoviç’in bu çalışmaları Yugoslavya Devleti tarafından huzursuzlukla karşılanmış ve yazdıklarından dolayı kendisine soruşturmalar açılmıştır. Eserlerinde “İslami devlet” arzuladığı iddiası ile yakın arkadaşları ile birlikte yargılanmış ve yargılanma süreci siyasi bir atmosferde gerçekleşmiştir. Yargılanma süreci dünya kamuoyunda “Saraybosna Davası” olarak gündeme gelmiş, Dünya’daki pek çok gazete ve ajans davayı izlemiştir. Yargılanma sonucunda İzzetbegoviç ve yol arkadaşları haksız bir şekilde ağır cezalara çarptırılmıştır (Calic, 2010, s. 268)

Siyasi Bir Örgüt Kurmak

Yıllarını Balkan Müslümanlarına adanmış bir grup inançlı insan daha hapishanedeyken, özgür bir şekilde ve legal bir yapıda siyaset yapmayı tahayyül etmişlerdir. 80’li yılların sonu 90’ların başlangıcı ile Yugoslavya’daki kriz doruk noktasına ulaşmış, tüm sosyalist-komünist blokta bir kriz havası hâkim olmuştur. Bununla birlikte ülkenin birçok farklı bölgesinden gelen çok partili sisteme geçiş taleplerinin sayısı her geçen gün artmıştır (Latiç, 2008, s. 84) Bu gelişmelerin farkında olan İzzetbegoviç ve arkadaşları siyasi çalışmalarına hapishane hayatındayken başlamışlardır. Gelen af kararı ile özgürlüğüne kavuşan İzzetbegoviç, hapishanedeyken üzerinde tefekkür ettiği bir siyasi parti kurma fikrini hayata geçirmek için hazırlıklara başlar.

Partinin Kuruluşu

İzzetbegović hayatı boyunca zor olana talip olmuş ve karşısına çıkan zorlukların üstesinden gelmeyi başarmış bir liderdir. Kendisine hayat felsefesi olarak seçmiş olduğu "üçüncü yol" formülü yaşamı boyunca onun siyasetinde belirleyici olmuştur. Ona göre "İki kötü şey arasında daha az kötü olanı seçmek durumunda değilsiniz, bir üçüncü yol daima mümkün"dür (Çeriç, 2006, s. 50). İzzetbegović özgürlüğün olmadığı, eşitsizliklerin hâkim olduğu komünist Yugoslavya'yı benimsememiş, özerk ve özgür bir Bosna hayali kurmuştur. Bu hedefi gerçekleştirmek amacıyla 1990 yılında yol arkadaşları ile bir araya gelip Demokratik Hareket Partisini (SDA: Stranka Demokratske Akcije) kurar. İzzetbegović gerek partiyi kurmadan önce gerekse kurduktan sonra diasporadaki Boşnaklar ve Yugoslavya sınırlarındaki önde gelen Müslüman entelektüeller ile istişareler gerçekleştirmiştir (İzzetbegović, 2003, s. 75).

Aliya hatıratında partinin kuruluşundan şöyle bahseder:

"Hapisteki arkadaşlarıma niyetlerimden bahsetmiştim. Onu bir Müslüman partisi olarak düşündüm. Partinin Yugoslavya'daki Müslüman halkı bir araya getirmekte güçlük çekmeyeceğine ve onlara yapılacak açık bir davetin bunun için yeterli olacağına emindim." (İzzetbegović, 2003, s. 73).

Kurulacak olan parti, "Müslüman kültür çevrelerinin" partisi olmalıydı ve aynı zamanda Bal kanlardaki Müslümanları siyasi olarak bir araya getirmeliydi. Aliya ve arkadaşlarının siyasetten ilk hedefi Yugoslavya'yı yeniden yapılandırmaktı, bu nedenle SDA ilk olarak bir Yugoslav partisi olarak düşünülmüş ama değişen dengeler onu ve arkadaşlarını bu planından geri çevirmiştir (İzzetbegović, 2003, s. 496). Takvimler 27 Mart 1990'ı gösterdiğinde İzzetbegović ve yol arkadaşları Demokratik Hareket Partisini (SDA) kurarlar. Partinin kuruluşunu duyurmak üzere Saraybosna'daki Holiday Inn otelinde bir basın toplantısı düzenlenir ve İzzetbegović burada *Kırklar Bildirisi* olarak tarihe geçecek olan bildiriye okuyarak partinin kuruluşunu ilan eder. Partinin on altı maddeden oluşan ilkeleri bu toplantıda açıklanır.

Partinin programında öne çıkan üç madde vardır:

1. Yugoslavya'da yaşayan bütün halklara eşit yurttaşlık verilmesi ve demokratik bir sistemin kurulmasını sağlamak.
2. Yugoslavya sınırlarındaki bütün milletleri tanımak ve bütün dinlere saygı göstermek.
3. SDA Yugoslavya'nın Müslüman kökenli vatandaşlarının olduğu kadar, parti programını ve hedeflerini benimseyen tüm vatandaşların politik bir birliğidir (Isakovic, 2012, s. 37).

Bu maddeler partinin siyasi istikametini belirlemektedir.

SDA 40 entelektüelin, 40 yıllık tek parti sisteminden sonra kurduğu, sisteme muhalif ilk parti olarak tarihe geçer. Bosna-Hersek'te komünizmin varlığından beri bu düşünce okuluna mensup olmayan bir siyasi hareketin ortaya çıkması büyük cesaret işidir. İzzetbegović dönemin tek ideolojisi ve tek siyasi partisine karşı mücadele vermiş, ülkeye çok partili sistemi,

yani muhalefeti getirmiştir (B. İzzetbegoviç, 2010, s. 14). Partinin içerisinde birçok farklı görüşten kişiler mevcuttur. Bunların içerisinde; İslamcılara, muhafazakâr milletyetçilere, liberallere ve sekülerlere varan birçok sosyolojik taban yer almaktadır (Calic, 2010, s. 301). Parti, programı ve konumu itibarı ile İslamcı bir partidir. Gelen tepkiler ve çizilen yol, partinin Mladi Muslimaninin devamı olduğu yönündedir.

Partinin ilk kongresi 26 Mayıs 1990 tarihinde gerçekleşir ve delegelerin tüm oylarını alan İzzetbegoviç partiye genel başkan olarak seçilir. Parti içinde İzzetbegoviç'e ilk eleştiri, partinin kurucusu, genel başkan yardımcılarında Adil Zülfikarpasiç² ve arkadaşlarından gelir. Onlara göre İzzetbegoviç partiyi "fundamentalizme doğru götürmektedir". Zülfikarpasiç ve arkadaşları kendilerinin partiyi Avrupa Birliği'ne doğru götüreceklerini iddia edip partiden ayrılırlar (İzzetbegoviç, 2003, s. 94). İzzetbegoviç bu yapılan hareketi haksızlık olarak görür. Buna şöyle açıklık getirir:

"Partideki akımları, dindar ve laik eğilimin birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılacağı şeklinde olursa bu parti için felaketlere yol açar. Ben partinin halkımıza benzemeyi sürdürmesini diliyorum." (İzzetbegoviç, 2008, s. 216).

Seçimler

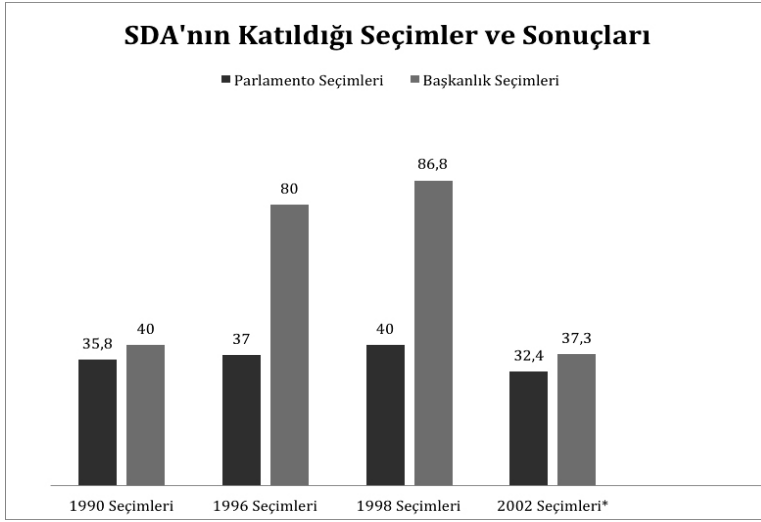
Bilindiği üzere Bosna-Hersek çok partili hayata SDA ile geçmiş, toplum muhalefetin varlığını hissetmiştir. SDA kuruluş sonrası birçok şehirde ve yurt dışındaki Yugoslav Müslümanlar arasında temsilcilikler kurmuştur. 18 Kasım 1990 tarihinde yapılan ilk serbest seçimleri SDA kazanmış, böylece Bosna-Hersek Cumhuriyeti Meclisindeki 240 sandalyeden 86'sı, 7 üyeli devlet başkanlığının 3 üyeliği de yine SDA'lı adaylar tarafından kazanılmıştır. Bu seçimler sonucunda, İzzetbegoviç Bosna-Hersek Cumhuriyeti'nde halk tarafından seçilmiş ilk cumhurbaşkanı olmuştur (Latiç, 2010, s. 64). İzzetbegoviç zamanla rakiplerinin korkulu rüyası hâline gelmiş, siyaset yaptığı dönemlerin hemen hepsinde, katıldığı seçimlerde partisi SDA birincilikle çıkmıştır (Oschlies, 2004, s. 755).

1990 yılında yapılan ilk seçimde % 40 oy alan İzzetbegoviç, savaş sonrası yapılan ilk seçimde % 80 gibi çok yüksek bir oy oranına ulaşmıştır. Bu seçimin akabinde 1998 yılında yapılan seçimde ise % 86,8 oran ile seçimleri kazanır. Bu oran Bosna'da yaşayan Boşnak Müslümanların tamamına yakınına oluşturur. Buna paralel olarak aşağıdaki seçim istatistiklerine baktığımızda SDA, parlamento seçimlerinde İzzetbegoviç kadar oy alamamıştır. İzzetbegoviç cumhurbaşkanlığı ve parti başkanlığını bıraktıktan sonra, SDA'nın katıldığı ilk başkanlık seçiminde % 49,5'lik bir düşüş, parlamento seçimlerinde ise % 7,6'lık oranında bir oy kaybı yaşanmıştır (Tek, 2011, s. 45). Buradan şu sonucu çıkarabiliriz ki Aliya İzzetbegoviçsiz SDA

2 Adil Zülfikarpasiç, yıllarca İsviçre'de yaşamış Boşnak milliyetçisi zengin bir iş adamıdır. Daha sonraları Prof. Dr. Muhammed Filipoviç ile birlikte Müslüman Boşnak Organizasyonu (MBO) adlı bir parti kuracaktır. Zülfikarpasiç SDA'yı dinî ve milliyetçi bir çizgide görür. bkz. Husic (2007, s. 176).

güçsüz bir parti demektir ve Bosnalı seçmen daha çok İzzetbegović'in şahsına oy vermektedir. Çünkü Bosna-Hersek'in kurucusu olarak İzzetbegović'in yeri farklı ve önemlidir.

Partinin oylarının bu kadar düşmesinin bir başka sebebi ise partiden ayrılanların kurmuş olduğu diğer partilerdir. SDA, Boşnak Müslümanların Bosna'da kurmuş oldukları ilk parti olduğundan, partiden ayrılanlar zamanla farklı isimlerde partiler kurmuşlardır. Bu da SDA'nın zamanla oylarının düşmesine sebep olmuştur. Bu minvalde SDA'dan ayrılıp kurulan parti sayısı beşi bulmuştur (Tek, 2011, s. 37-38).

*2002 seçimlerine Aliya İzzetbegović katılmamıştır. (Tek, 2011: 45)

SDA'nın Savaştaki Rolü

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden bir süre sonra Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmeleri, Yugoslavya'da var olan savaş gerilimini artırmış ve bu iki ülke ile Yugoslavya Ordusu arasında savaş başlamıştır. İzzetbegović kendi ülkesi için yaklaşan savaş nedeniyle birtakım görüşmeler gerçekleştirmiş ve şu kararı almıştır. "*Bosna-Hersek; Slovenya ve Hırvatistansız bir Yugoslavya içerisinde yer almayacaktır.*" SDA bununla beraber yaklaşan savaş sebebiyle Bosna-Hersek Güvenlik Konseyinin kurulması kararını alır.

Bosna-Hersek Meclisi 14 Ocak 1992'de özerklik kararı alıp referanduma gitmiş, 29 Şubat-1 Mart 1992 tarihlerinde gerçekleşen referandumda % 63'lük bir katılım ve % 99 oran ile özerklik halk tarafından kabul görmüştür. Böylelikle Bosna-Hersek halkının almış olduğu karar ile bağımsızlık ilan edilmiştir (Oschlies, 2004, s. 747). Bağımsızlık kararı bir çok ülke tarafından tanınmış, buna rağmen Nisan 1992'de savaş başlamıştır. Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı ise 20 Haziran 1992'de savaş kararı almıştır. Bu dönemde SDA halkın savaşa hazırlanması ve direniş hattının kurulması noktasında önemli hamleler yapmıştır.

Aliya İzzetbegoviç (2008, s. 112) bu konuyu hatıratında şöyle dile getirmektedir:

"Bosna-Hersek direnişinin temel unsurunun halkın örgütlenmesi ve bunun yanında da silahlanma olduğunu söyleyebilirim. Ben bir vesileyle, hiç kimsenin, hiçbir partinin, hiçbir polisin bu direnişi kendisine mal edemeyeceğini ifade ettim ve bu görüşümü de hala muhafaza ediyorum. Fakat, eğer liyakatlar karşılaştırılırsa, o zaman SDA kıyaslanmayacak biçimde en büyük paya sahip olur."

Aliya İzzetbegoviç (2003, s. 549) SDA'nın misyonunu ise şöyle açıklamaktadır:

"SDA Boşnak halkının milli hislerini pozitif enerjiye dönüştürmektedir. Bu parti bu konumdan ayrıldığı takdirde Boşnak halkı arasında radikal hatta aşırı akımların doğmasına meydan verilmiş olacaktır ki bu, Bosna'yı istikrarsızlığa ve yeni bir milliyetçilik girdabına doğru götürebilir."

Dayton Antlaşması

Bosna Savaşı dünya kamuoyunda çok derin yaralar açmış on binlerce kişi bu savaşta hayatını kaybetmiş, yüz binlerce insan başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Dünya kamuoyunun baskıları sonucu ateşkes ilan edilmiş ve Dayton Antlaşması yapılmıştır. Dayton Antlaşması ile Bosna'daki savaş sona ermiştir. Antlaşma 21 Kasım 1995 tarihinde Amerika'nın Ohio eyaletinin Dayton kentinde parafe edilmiş ve 14 Aralık 1995 tarihinde Paris'te tarafların onayı ile imzalanmıştır.

Antlaşma ile;

- Bosna-Hersek bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır.
- Saraybosna Bosna-Hersek'in başkenti olarak kalmıştır.
- Bosna-Hersek iki etnik yapıya bölünmüştür.
- Boşnak-Hırvat Federasyonu ülke topraklarının % 51'ine ve yönetimine sahip olmuştur.
- Republika Srpska (Bosna Sırp Cumhuriyet) ülke topraklarının % 49'una ve yönetimine sahip olmuştur.

Antlaşmayı Bosna-Hersek adına, Aliya İzzetbegoviç, Sırbistan adına Slobodan Milošević ve Hırvatlar adına Franjo Tuđman imzalamıştır. AB ve USA antlaşmada aracı rolü oynamışlardır (Tek, 2011, s. 23-25).

Dayton Antlaşması günümüzde bir sorun olarak Bosna'nın önünde dursa da o dönem şartlarında böyle bir antlaşma kaçınılmaz bir şekilde kabul görmüştür. Antlaşmanın mimarlarından olan İzzetbegoviç antlaşmayı *"Bu adil bir barış olmayabilir; ama savaşın sürdürülmesinden daha adildir. Bu şartlar altında böylesi bir dünyada, daha iyi bir barış elde edilemezdi."* (Sevil, 2010, s. 40) şeklinde açıklamıştır. Bu yönüyle İzzetbegoviç savaş karşıtı bir siyasetçi olarak tarihte yerini almıştır. İzzetbegoviç Bosna'nın çok kültürlü, çok dinli ve çok etnikli yapısını benimsemiş ve bunun var olması için mücadele vermiş bir siyasetçidir (Kansu, 2010, s. 208). Dayton Antlaşması'nı imzaladığından dolayı birçok kişi tarafından eleştirilmiştir.

Görevden Ayrılma

Dayton Antlaşması sonrasında bir süre daha cumhurbaşkanlığı yapan İzzetbegović özellikle Dayton sürecinde hayli yorulmuş ve cumhurbaşkanlığı görevinden 15 Ekim 2000 tarihinde kendi isteğiyle ayrılmıştır. Arkasından gelen bir neslin var olduğu bilinci ile siyasi faaliyetlerine bir süreliğine SDA çatısında devam eden İzzetbegović, 13 Ekim 2001 tarihinde, SDA Genel Başkanlığını da Süleyman Tihîç'e bırakmıştır. Görevini bırakması konusu sürekli gündem olmuş ve bunu bir gazeteciye şöyle açıklamıştır:

"Milletçe önümüzde daha uzun bir yol vardır. Bireyler ölür, halklar yaşar. Mücadeleler bana bağlı değildir. Önemli olan da budur. Şu anda sancağı binlerce insan taşıyor. Bunu sürdüreceklerdir. Ben sadece bana düşeni yapmaya çalışıyorum. Kısacası dava ve mücadele kişiler'e kâim değildir. Bayrağı taşıyacak binlerce kişi olduğunu görüyor ve mutlu oluyorum." (Koçak, 2010, s. 223).

İzzetbegović toplamda 11 yıl parti başkanlığı, 10 yıl da Bosna-Hersek Cumhurbaşkanlığı görevinde bulunmuştur. Eski Yugoslavya siyasi tarihinden, günümüz Bosna-Hersek'ine kadar, cumhurbaşkanlığı görevi devam ederken bu görevini kendi isteğiyle bırakmış bir siyasetçi çıkmamıştır. İzzetbegović hayatının sonuna kadar bu görevi sürdürmek istemediğini belirterek, birçok insan için önemli bir makam olan cumhurbaşkanlık görevinden feraget etmeyi bilmiştir (Husic, 2007, s. 210).

Aliya İzzetbegović Siyasetinin Temel Özellikleri

Aliya İzzetbegović'in bir siyasi projesi olan SDA, kuruluşundan günümüze kadar kesintisiz olarak Bosna-Hersek'in yönetiminde bulunmuş ve önemli icraatlar gerçekleştirmiş bir siyasal partidir. SDA'nın bu başarısı sadece Bosna'da yankı bulmamış bütün Balkan coğrafyasında Müslüman halklar için bir umut ışığı olmuştur. Balkanlarda Demokratik Hareket Partisinin örnekliliği, yeni kurulan parti ve siyasal hareketleri etkilemiştir. Bu bağlamda SDA'ya benzer isim ve programlarda birçok parti kurulmuştur. SDA Balkanlarda sadece bir parti değil, aynı zamanda bir davanın mektebi görevini görmüştür.

Şüphesiz ki Aliya İzzetbegović 20. yüzyılda İslam dünyasında, sözleri, hareketleri ve tavırlarıyla yekpareleşen, müstesna Müslüman bir siyasetçidir. Siyasetini; adalet, özgürlük ve doğruluk kavramları özetler. O, siyaset hayatı boyunca insanı önemseyen bir lider olmuştur. Devletin insan için var olması gerektiğine vurgu yapmış, insanı merkeze alan bir siyaset anlayışı geliştirmiştir. Devleti birikim aracı olarak görmeyen, şeffaflığı ve ehliyeti önemseyen, kimlik siyasetine karşı çıkan İzzetbegović, cumhurbaşkanlığı süresi boyunca da akrabalarını devletten uzak tutmuş bir siyasetçidir. Onun siyaset anlayışında eleştiri, bir ayna gibi daima var olmuştur. Siyasi hayatı boyunca şahsına ve partisine yapılan bütün eleştirileri büyük olgunlukla karşılamış, eksik ve hatalarını tartışmaya açmaktan geri durmamıştır (A. İzzetbegović, 2003, s. 542). Hatıratında da bundan söz etmiştir.

"Ben en iyisiysem acaba diğerleri nasıl? Diye kendi kendisine sormuş ve bu sorunun cevabını hatıratında şöyle vermiştir: Heralde liderlerin bazı önemli kusurları olması gerekiyor, bende de yeteri kadar vardı." (Isakovic, 2012, s. 35).

Parti içindeki muhalif grupların varlığından şikâyetçi olmadığını tam tersine; bazen farklı seslerin ve düşüncelerin duyulmasının iyi olacağını belirten İzzetbegović, aynı zamanda siyasi hayatı boyunca riski seven bir lider olmuştur. Müteviziliğini daima korumuş ve kendisine yönelik aşırı övgülere de anında tepki göstermiştir. SDA'nın bir kongresinde kendi fotoğrafının salona asılması üzerine, "Bunu abartılı bir tevazu olarak görmeyin ama benim fotoğrafımın asılması değerlerimize uygun değildir. Kahve molasında lütfen onu kaldırın." (Gündüz, 2013) çağrısında bulunmuş bir Müslümandır. Bu minvalde İzzetbegović, SDA'nın bir devlet partisi olarak değil, daima sivil bir parti olarak kalması için çabalamıştır.

İzzetbegović Müslüman bir lider olarak uzun yıllar emek verip kurmuş olduğu Demokratik Hareket Partisi ile Bosna-Hersek'i özgürlüğüne kavuşturmuştur. Bu özgürlük mücadelesinin ocağı olan SDA'nın varlığını, kurucu iradesindeki ruh ile sürdürmesi niyazıyla.

Kaynakça

- Calic, M. J. (2010). *Geschichte Jugoslawiens im 20. Jahrhundert [20.Yüzyılda Yugoslavya'nın tarihi]*. München: Verlag C.H.BECK,
- Çeriç, M. (2006). Bosna Hersek Yüksek Müftüsü Dr. Mustafa Efendi Ceriç ile söyleşi *Tezkire*, 42, sayfa aralığı?
- Gündüz, S. (2013, 18 Ekim). Sen gittin hüzün elde kaldı Alija *Yenişafak Gazetesi*, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/Suleyman-Gunduz/sen-gittin-huzun-elde-kaldi-alija/40111>
- Hösch, E. (2002). *Geschichte der Balkanländer [Balkan ülkelerinin tarihi]*. München: Verlag C.H.BECK,
- Husic, S. (2007). *Psycho-pathologie der macht, die zerstörung Jugoslawiens im Spiegel der biografen von Milosević, Tudjman und İzzetbegović [Psiko-Patolojik egemenlik; Yıkılan Yugoslavya'nın aynasından biyografiler: Milosević, Tudjman ve İzzetbegović]*. Berlin: Verlag Hans Schiler.
- Isakovic, Z. (2012). *Alija İzzetbegović biyografija [Alija İzzetbegović biyografisi]* (çev. T. Sadak). Sarejevo: Alija İzzetbegović Müzesi.
- İzzetbegović, A. (2008). *Konuşmalar* (çev. F. Altun ve R. Ahmetoğlu). İstanbul: Klasik Yayınları.
- İzzetbegović, A. (2003). *Tarihe tanıklığım* (çev. A. Erkilet, A. Demirhan ve H. Öz). İstanbul: Klasik Yayınları.
- İzzetbegović, B. (2010). Sempozyum Açılış Konuşması, Ö.H. Özalp ve K. Gültürk (Ed.), *Uluslararası Aliya İzzetbegović Sempozyumu (11-12 Ekim 2008)* kitabı içinde (s. Sayfa aralığı?). İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kansu, H. (2010). Siyaset ve devlet adamı Aliya. Ö.H. Özalp ve K. Gültürk (Ed.), *Uluslararası Aliya İzzetbegović Sempozyumu (11-12 Ekim 2008)* kitabı içinde (s. 207-209). İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Koçak, M. (2010). Tanıdığım Aliya'dan öğrendiklerim. Ö.H. Özalp ve K. Gültürk (Ed.), *Uluslararası Aliya İzzetbegović Sempozyumu (11-12 Ekim 2008)* kitabı içinde (s. 220-226). İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Latiç, C. (2008). *Balkanlarda gelecek tasavvuru*. İstanbul: İHH Yayınları.
- Latiç, C. (2010). Batı'daki İkbal. Ö.H. Özalp ve K. Gültürk (Ed.), *Uluslararası Aliya İzzetbegović Sempozyumu (11-12 Ekim 2008)* kitabı içinde (s. 61-73) İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Oschlies, W. (2004). *Das politische system Bosnien-Herzegovinas* [Bosna-Hersek siyasal sistemi]. Stuttgart: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Öz, A. (2013, 15 Mayıs). Ömer Behmen ve Genç Müslümanlar Hareketi. <http://www.mm.co.ba/index.php/tr/oezgecmisle-ri/881-oemer-behmen-ve-genc-muesluemanlar-hareketi> adresinden 10 Ekim 2013 tarihinde edinilmiştir.
- Sevil, M. (2010). Kadeh başını kıran. Ö.H. Özalp ve K. Gültürk (Ed.), *Uluslararası Aliya İzzetbegović Sempozyumu (11-12 Ekim 2008)* kitabı içinde (s. 39-42). İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Tek, T. (2011). *Parteianalyse der Partei der demokratischen Aktion SDA in Bosnien. Eine parteianalyse-von der entstehung bis zur heutigen entwicklung* [Demokratik Hareket Partisi (SDA) kuruluşundan günümüze parti'nin gelişimi/ Parti analizi]. Saarbrücken: VDM Verlag.